

6. Beethoven szimfóniái

BEETHOVEN első periódusbeli szimfóniái:

Komp.	No.	Op.	Megj.	Bemutató	Hangszerelés	Tételrend
1799–1800	1 (C)	op. 21	1801	1800. ápr. 2.	2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, timp, archi	I. Adagio molto–Allegro con brio (c–c) II. Andante cantabile con moto ($\frac{3}{8}$, F) III. Menuetto. Allegro molto e vivace – Trio ($\frac{3}{4}$) IV. Adagio–Allegro molto e vivace ($\frac{2}{4}$ – $\frac{2}{4}$)
1801–2	2 (D)	op. 36	1804	1803. ápr. 5.	2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, timp, archi	I. Adagio molto–Allegro con brio ($\frac{3}{4}$ –c) II. Larghetto ($\frac{3}{8}$, A) III. Scherzo. Allegro ($\frac{3}{4}$) – Trio ($\frac{3}{4}$) IV. Finale. Allegro molto (c)

BEETHOVEN középső periódusbeli szimfóniái

Komp.	No.	Op.	Megj.	Bemutató	Hangszerelés	Tételrend
1803	3 (Esz)	op. 55	1806	1804	2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 3 cor, 2 tr, timp, archi	I. Allegro con brio ($\frac{3}{4}$) II. Marcia funebre. Allegro assai ($\frac{3}{4}$) III. Scherzo. Allegro vivace ($\frac{3}{4}$) – Trio ($\frac{3}{4}$) IV. Finale. Allegro molto–Poco Andante–Presto ($\frac{3}{4}$)
1806	4 (B)	op. 60	1808	1807. márc.	fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, timp, archi	I. Adagio–Allegro vivace (c, b–c, B) II. Adagio ($\frac{3}{4}$, Esz) III. Menuetto. Allegro vivace ($\frac{3}{4}$) – Trio ($\frac{3}{4}$) IV. Allegro ma non troppo ($\frac{3}{4}$)
1807–8	5 (c)	op. 67	1809	1808. dec. 22.	fl pic, fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, cfg, 2 cor, 2 tr, 3 trb, timp, archi	I. Allegro con brio ($\frac{3}{4}$) II. Andante con moto ($\frac{3}{8}$, Asz) III. Scherzo ($\frac{3}{4}$) – Trio ($\frac{3}{4}$, C) <i>attacca</i> átvezetés IV. Allegro–Tempo I–Allegro–Presto (c, C– $\frac{3}{4}$, c–c, C)
1808	6 (F)	op. 68	1809	1808. dec. 22.	fl pic, 2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, 2 trb, timp, archi	I. Allegro ma non troppo ($\frac{3}{4}$) II. Andante molto moto ($\frac{12}{8}$, B) III. Allegro ($\frac{3}{4}$) – A tempo Allegro ($\frac{3}{4}$) IV. Allegro (c, f) – V. Allegretto ($\frac{5}{8}$, F)
1811–2	7 (A)	op. 92	1816	1813. dec. 8.	2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, timp, archi	I. Poco sostenuto–Vivace (c–f) II. Allegretto ($\frac{3}{4}$, a) III. Presto ($\frac{3}{4}$, F) – Assai meno presto ($\frac{3}{4}$, D) IV. Allegro con brio ($\frac{3}{4}$)
1812	8 (F)	op. 93	1813	1813. dec. 8.	2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, 2 cor, 2 tr, timp, archi	I. Allegro vivace e con brio ($\frac{3}{4}$) II. Allegretto scherzando ($\frac{3}{4}$, B) III. Tempo di Menuetto ($\frac{3}{4}$) IV. Allegro vivace (c)

BEETHOVEN, 3. („Eroica”) szimfónia

A mű címadása és ajánlása

- **WEGELER**, **RIES** illetve **Anton SCHINDLER** életrajza szerint a szimfóniát komponálva **BONAPARTE NAPÓLEON** járt Beethoven fejében, **első konzul korában** ---> de amikor **császárrá koronázta magát**, Beethoven **letépte volna a nevét tartalmazó címlapot** a partitúra kéziratáról

- a bécsi kézíratos másolat címlapján B. valóban **láthatóan törölte** az „intitolata Bonaparte” címadást, majd **később mégis ráírta**: „geschrieben auf Bonaparte”

A nyomtatott első kiadás ajánlása:

- viszont **Franz Lobkowitz hercegnek** szól (az ő bécsi palotájában-> a mű **ősbemutatója**), és ez a címadása: **SINFONIA EROICA, Hősi szimfónia egy nagy ember emlékének megünneplésére** (nem biztos persze, hogy a szimfónia hőstét konkrét történelmi személlyel kell azonosítanunk (NB: Napóleon 1821-ben halt csak meg, száműzetésben))

A szimfónia gyászinduló tételének fontos előzménye:

- az op. 26-os **Asz-dúr zongoraszonáta** amelynek **harmadik tétele szintén gyászinduló**, címadása pedig “Gyászinduló egy hős halálára”
- a **szonátatétel egyszerű triós formájával** (Minore-Maggiore-Minore) szemben azonban a **szimfónia gyászindulója jóval bonyolultabb kompozíció**

A szimfónia nagyszabású variációs fináléjának előzménye:

- az alapjául szolgáló kontratánc-téma a **Prométheusz teremtményei**, című **balettből** való, 1802-ben pedig már **zongoravariációkat** is komponált rá, amelyeknek **felépítése** sok tekintetben előlegezi a szimfóniatételt

A **gyászinduló típus** mint olyan **megjelenése** összességében **történelmi előzményekre** vezethető vissza:

François-Joseph **GOSSEC** (1734–1829), Marche lugubre (1790)

a gyászinduló-dívat történelmi háttere

1789. július 14. – egy gazdasági és pénzügyi válság hatására **Párizsban forradalom** tört ki; a tüntetők **megostromolták és elfoglalták** az abszolút uralkodói hatalom jelképének számító **Bastille erődöt**

- ❑ a forradalmat **egy évtizednyi anarchia követte Franciaországban**; a végrehajtó hatalom sűrűn változott

-alkotmányos monarchia köztársaság, jakobinus diktatúra; direktórium végül 1799-ben **Napóleon első konzulként** szerzett vezető szerepet 1804-es **császárrá koronázása** csupán teljhatalmának szimbolikus megerősítése volt)

- ❑ a forradalmat **véres terror kísérte**; **ellenforradalmi felkelésekkel**, az európai nagyhatalmak háborúval reagáltak

A francia komponisták a forradalmi időkben **számos zeneművet** komponáltak **állami reprezentatív ünnepségekre** (gyakran temetésekre)

- **Gossec gyászindulója** is, melyet egy 1790-es nancy-i katonai zendülés áldozatainak temetésére komponált; (később ezt a darabot játszották **Voltaire és Rousseau hamvainak Panthéon-beli elhelyezése** alkalmával is)

- a mű **kizárólag fákat** (2 fl pic, 2 cl, 2 fg), **rezeket** (2 cor, 2 tr, 3 trb, serpent, tuba curva) és **ütőket** (kisdob, nagydob, és a nyugati műzenében először: tam-tam) foglalkoztat

- a kortársak visszaemlékezése szerint biztosan ismerte viszont Beethoven az

- olasz operaszerző **Ferdinando PAER** (1771–1839) **Achille (Akhilleusz)** című operájának gyászindulóját –ez vsz. fontos előzménye az Eroica-gyászindulónak

BEETHOVEN egyetlen kései periódusban írt szimfóniája:

Komp.	No.	Op.	Megj.	Bemutató	Hangszerelés	Tételrend
1822–4	9 (d)	125	1826	1824. máj. 7.	fl pic, 2 fl, 2 ob, 2 cl, 2 fg, cfg, 4 cor, 2 tr, 3 trb, timp, trg, ptti, gr c, archi, SATB soli, SATB	I. Allegro ma non troppo, un poco maestoso ($\frac{2}{4}$) II. Molto vivace ($\frac{3}{4}$) – Presto (C, D) III. Adagio molto e cantabile–Andante moderato (C– $\frac{3}{4}$, B) IV. Friedrich SCHILLER <i>An die Freude</i> (<i>Az örömhöz</i>) című ódájának megzenésítése

- a **lassú tétel** itt is átszellemült **variációs tétel** (kettősvariációk), mint több kései zongoraszonátában és kvartettben, sőt a Schiller An die Freunde (Az örömhöz) című **ódáját megzenésítő zárótétel** is egyfajta **variációsorozat**

- Beethoven egyik legtöbbet hivatkozott műve; a **19. században sok szimfonikus mű szerzője utánozta**

- pl. **Mahler 1. szimfóniájának** (komp. 1887–1888) kezdete az első tétel témájának őskáoszából való megszületését imitálja

A mű legsajátosabb vonása persze **AZ EMBERI HANG ALKALMAZÁSA A ZÁRÓTÉTELBEN**; ez olyan későbbi művekben köszön vissza, mint **Mendelssohn 2. „Lobgesang” szimfóniája** (komp. 1840) vagy **Schoenberg II. vonósnégyese** (komp. 1908)

- a zárótétel hangszeres bevezetőjének **ciklikus reprízét** (a **korábbi tételek tematikus anyagának felidézését a hangszeres recitativóban**) többek között **Berlioz** követte **Harold Itáliában** (komp. 1834) című szimfóniájában

